

КОНСТИТУЦІЙНЕ ЗАКРІПЛЕННЯ ПРАВА НА ОПЛАТУ ПРАЦІ

Світовий та вітчизняний досвід яскраво свідчить про те, що успішний розвиток та добробут особи, суспільства та держави залежить виключно від повноти реалізації прав і свобод кожною людиною. Саме тому в ст. 3 Конституції України людина проголошена найвищою соціальною цінністю, а її права і свободи та їх гарантії мають визначати зміст і спрямованість діяльності держави. Більше того, утвердження та забезпечення прав і свобод людини названо головним обов'язком держави.

Право на працю та її оплату, як одне з фундаментальних прав людини, займає визначальне місце в системі загальнодержавних цінностей, котрі формують економічне та соціальне становлення суспільства взагалі та будь-якого його члена зокрема. Проте, як наголошував Ю.М. Тодика, право на оплату праці, як й інші соціально-економічні права, здебільшого мають характер принципів і не забезпечуються безпосереднім захистом у судовому порядку. “У зарубіжних країнах такі права нерідко розглядаються як моральні (на відміну від позитивних, що захищаються в судовому порядку)”, – стверджував вчений. Щоб пересвідчитись в цьому, спробуємо дослідити закріплення права на працю в конституціях провідних країн світу. Актуалізує таке дослідження й фінансово-економічна криза, що охопила не лише Україну, але й більшість країн світу, яка супроводжується масовими вивільненнями працівників з роботи, порушенням їх права на працю та її оплату. Окрім того, ініціатива окремих суб'єктів права законодавчої ініціативи щодо необхідності внесення змін до чинної Конституції України (чи прийняття її в новій редакції) може бути спрямована в тому числі й на зміну редакції ст. 43 Основного Закону нашої держави. Все це, на нашу думку, підтверджує актуальність порівняльного аналізу конституційного закріплення права на працю у конституціях провідних країн світу.

Аналіз конституцій розвинених держав засвідчив, що способи конституційного закріплення права на працю можна поділити, щонайменше, на п'ять груп.

До першої групи відносяться ті конституції, у яких досить однозначно сформульовано це право та проголошується намір створити умови для його повного здійснення. Так, Конституція Князівства Андорра 1993 р. (р. 29) і Конституція Угорської Республіки 1949 р. (§70) закріплюють припис, згідно якого “кожен має право на працю”. В ст. 48 Конституції Республіки Болгарія 1991 р. це право сформульовано наступним чином: “держава піклується про створення умов для здійснення права на працю”. В ст. 7 Конституції Мальтійської Республіки 1964 р. проголошено “піклування держави про умови, що зроблять це право ефективним”. Відповідно до ст. 43 Конституції України 1996 р. “державою створюються умови для повного здійснення

громадянами права на працю”. Приблизно такий же підхід реалізований у ст. 23 Конституції Бельгії 1994 р., з тієї лише відмінністю, що говориться не про досягнення повної зайнятості, а про забезпечення “по мірі можливості високого рівня зайнятості”.

До другої групи можна віднести конституції, в яких проголошено лише свободу праці, в той час як саме право на працю не згадується. Так, в ст. 12 Основного закону ФРН 1949 р. закріплено “право вільно обирати професію, місце роботи й навчання”. Конституція Республіки Албанія 1998 р. наділяє кожного правом “заробляти собі засоби на життя працею, яка не заборонена законом, свободою щодо вибору професії й правом на соціальний захист праці” (ст. 49). Відповідно до Конституції Грузії 1995 р. (ст. 30) “праця вільна” і “держава сприяє працевлаштуванню громадян ... котрі залишилися без роботи”. У ст. 29 Конституції Республіки Вірменія 1995 р. акцентується увага на тому, що “кожен має право на вільний вибір праці”. До цієї ж групи конституцій варто також віднести і Конституцію Республіки Білорусь 1996 р., оскільки в ній право на працю розкривається через свободу праці.

До третьої групи можна віднести конституції тих держав, у тексті яких право на працю прямо не згадується, але окреслюються законні умови праці. Так, наприклад, нічого не сказано про це право у Конституції Боснії й Герцеговини 1995 р. та Конституції Республіки Ісландія 1944 р. До цієї групи можна віднести і Конституцію Російської Федерації 1993 р. відповідно до ст. 37 якої “праця вільна ... кожен має право на працю в умовах, що відповідають вимогам безпеки і гігієни ... а також право на захист від безробіття”.

До четвертої групи відносяться конституції, що містять обов’язок з боку держави застосувати всі наявні в неї важелі впливу з тим, щоб ліквідувати безробіття або забезпечити повну зайнятість. Так, ст. 35 Конституції Азербайджанської Республіки 1995 р. проголошує: “Держава використовує всі свої можливості для ліквідації безробіття”. Досягнення такої ж мети проголошено і в конституціях таких держав, як Республіка Польща 1997 р. (ст. 65) та Португальської Республіки 1976 р.

І, нарешті, у п’ятій групі конституцій проголошено не лише право на працю, але й обов’язок працювати. Єдність права й обов’язку на працю закріплено у ст. 27 Конституції Японії 1947 р., ст. 35 Конституції Іспанії. В ст. 9 Конституції Республіки Сан-Марино 1974 р. проголошено, що “праця є правом й обов’язком кожного громадянина”. “Кожен має право й зобов’язаний працювати” – проголошує припис ст. 49 Конституції Турецької Республіки 1982 р. У Преамбулі Конституції Французької Республіки 1946 р. говориться, що “кожен зобов’язаний працювати і має право на одержання роботи”.

Отже, узагальнюючи все вищесказане, можна зробити висновок, що конституційне право на працю визнається одним із основних елементів правового статусу особи майже у всіх країнах світу, а способи його закріплення та реалізації в значній мірі характеризують рівень розвитку суспільства. Користуючись накопиченим цивілізацією досвідом також

можна стверджувати, що варто заохочувати політику повної зайнятості, уникаючи при цьому перетворення права на працю в трудову повинність. Економічні стимули до праці, а не примус повинні відігравати визначальну роль при виборі роботи.

Божко, В.М. Конституційне закріплення права на оплату праці [Текст] / В.М. Божко // Права людини в умовах сучасного державотворення: теоретичні і практичні аспекти : збірник тез доповідей за матеріалами IV Міжнародної науково-практичної конференції студентів і молодих вчених (11-12 грудня 2009 р.). - Суми : УАБС НБУ, 2009. – С. 75-78.